

esparso fins a l'extrem Sud. Barranc de la *Finestra*, te. Coves de Vinromà (xxviii, 144.11); *La Finestra de l'Assafor*, portell dalt de la *Cresta Majones* damunt Vilallonga, 12 k. S. de Gandia. És versemblant, si bé no en tinc confirmació un Coll-sa-*finestra* (o portell de *Safinestra*) que hom reportà a AMAlcover, en BDLC IX, 350, en el te. de Rupit (Osona). Balari llegí *Coll de la Finestra*, com afrontació del te. de Bescaran (Urgellet), en un capbreu de 1635, entre Caborreu i el límit d'Andorra.

Sens dubte és en plural com ha quedat fixat més sovint, i en llocs més importants, en la nostra toponímia. Ja en va donar moltes dades Balari, *Orig.*, 223-225 (del qual en pendrem algunes, encara que la seva etimologia sigui errònia, com explico en el *DECat*).

(1) *Finestres*, Grau de ~, al capdamunt de la vall de Cabó, que donava pas de la vall del Segre al Pallars Jussà, entre la Serra de Boumort i les muntanyes d'Ares i Taús. En tenim notícia detallada en docs. de fi S. xi: 1071: «alaudium in valle *Kapudensi* --- afr. i 20 flumen *Siger* [Est]; ii *Ozeredo* usque in *Fenestras*; iii *Bouo-mortuo* ---» (BABL vii, 522); 1075: «alaudem infra f. *Kapudense*; afr. occid. *Ste. Fide* --- sive in ipso *Grad de Fenestres*» (id. viii, 524); 1091: «alod --- Villa *Vilar* afr. australi parte in rocha de *Fenestres*» (id. viii, 536). Es tracta, doncs, d'un penyal al costat del Grau, en la serra partionera, que per tant dominava tant la vall del Segre, cap a Organyà, com la Conca de Tremp.

(2) Sembla ser diferent del (1) una *Serra de Fenestres* del comtat d'Urgell, si és que és prop de Balaguer, com veu Balari en un doc. de 1085, en el *Cart.* de la SdÜrg. (i, fº 27b).

(3) Castell i avui poblet de FINESTRES a la B. Ribagorça, agre. a Fet (del qual, en l'art. supra, hem vist la situació damunt una alta riba sobre la Noguera): *Finestres* és dalt d'una serra transversal, més alta i al N. de Fet. *Pron. loc.*: *finèstres* en l'enq. que vaig fer en el poblet, el 1956 (xvi, 108-110).

MENCIONS ANT. 1129: castrum de *Finestras* (cit. 40 junt amb *Girbeta*, po. contigu, poc més al N.) (CoBe. Moreau liv); 1162: *Fenestris* (cit. junt amb *Blancafort*) (Kehr, *Papsturk*, 377); 1237: B. de *Finestras* (MiretS., *El més antic text cat.*, 28 = BABL vii, 174); 1279: *Fenestres* (*Rationes Decim.*, 184); 1554: la pardina de *Esplugas del Bosque* afr.: *Finestra*, *Casserras* y Ter (Moner, *Bibl. Escr. Rbg.*, 120); 1620: *Finestras* (B. Ass. Exc. Cat. x(, 127); 1641: *Finestras* (Agud, *El Señorío de Concas*, 135, n. 1).

(4) FINESTRES, entre el Gironès i la baixa Garrotxa. Fou un fort castell, a la punta més alta de la serra que separa els aiguavessos del riu de Llèmena [afl. esq. Ter] de les valls de Mieres i Santa Pau; *kæstél* de *finèstræs*, quan hi vaig pujar, penosament roques amunt, febrer 1925, ja no s'hi veia més que sòcols de mur i enderrocs; però quedava a sota, encara amb culte, el santuari de la M. de D. de *Finestres*, uns hectòmetres més al SE., també dominant des de l'alta carena la vall de Mieres; i en el fons de la vall superior de la vall de Llèmena, el llogaret de Sant Aniol de *Fines-*

tres, on més tard es va fer una església; després repetidament, hi he tornat: el 1958 el santuari ja era abandonat; el 1964, vaig fer l'enq. de St. Aniol (xliv, 99); el 1968, tornant d'amagat de l'expulsió amb què m'havia honorat el dèspota, vaig passar dies felïços, dissimulats amb la meua dona, a can Tura de St. Aniol, explorant els topants i noms de tota la vall.

Sembla que és pujant cap allà, per damunt de St. Aniol, on es lliurà el formidable combat de Santa Maria d'Agost de 1288, en què Pere el Gran va rebutjar sangoosament la gran emboscada de l'exèrcit francès que assetjava Girona: Coll i Alentorn, en l'ed. de Desclot, creu que fou més avall dins Llèmena, però la narració de Desclot prova a qui ho ha transitat, que fou més amunt, puix que «Escrivà» veu els genets francesos dalt de la carena de la serra partionera, i avisa a temps el Rei: que fou desmuntat en l'atac francès i probablement ferit, però acabà per destrossar l'enemic. I al vespre, arribant a Santa Pau, pel camí de Besalú, es mostrà «més estatger que maï», dissimulant la ferida. Fins que els barons francesos de Felip l'Àrdit, hagueren de demanar-li clemència a la batalla de Panissars perquè els almogàvers deixessin passar el baiard del rei malalt. Però el nostre, pocs mesos després, morí a Vilafranca, d'una febre sobtada, probablement efecte llunyà d'aquella ferida mal curada.

MENCIONS ANT. 947: «--- Episcopus S. S. Gerundensis Gotmar --- consecravit --- eccl. sitas in com. Ger., in *castro q. d. Fenestras*, cum consensu --- comitatus Principis, nomine Borrelli --- cum affr. --- q. d. *Serra* et ad *ipsa Gargantia* ---» (*MarcaH.*, § 84, v. 860.3f.; *Esp. Sagr.* lIII, 402; Abadal, *Cat. Car.* II, 389.9); 986: *Sancta Maria Fenestras* (perg. orig., § 524, p. 446, *Dipl. Cat. Vic*); 979: «castro *Fenestras*» (Monsalv. i, 239); 1020: eccl. *Ste. Marie de Fenestras* (*MarcaH.*, 1027); 1097: *Sta. Ma. de Fenestris* (*MarcaH.*, 1200); 1156: *St. Ma. de Finestres* --- *St. Aniol* (BABL iv, 187); 1175: eccl. *Ste. Me. de Fenestris* (*MarcaH.*, 1367); 1310: Berenguer de *Finestres*, vicari d'un noble d'Hostalric (*Cart. RocaRossa*, 312.18); 1344: prioratus *Ste. M. de Fenestris* (Alsius, *Ensaig Hist. Banyoles*, p. 369); 1359: *Fanestres* (castell), *Sent Aniol* (CoDoACA xii, 96); 1362: «Par. monasterii *Ste. M. de Fenestris*» (Alsius, *Nom.*, 139) (Cf. Monsalv. xvii, 78, 284).

No és estrany al P. Val.: (5) *Penya (de) finèstres*, ferit de Benigembla (xxxiv, 170.2), que no sé si és diferent de la «Penya de l'Àguila o de les finèstres» que m'assenyalaven en te. de Percent [poble 5 k. a l'Est de Benigembla] (xxxiv, 138.18). Cf. *Finestra*, supra, a C. de Vinromà i a l'Assafor.

DIMINUTIUS. 1) FINESTRELLES: (1) Puig i Coll de *finèstrèlæs*, en els Pirineus de Núria (1927): la Coma de F. és la que pujant des del santuari porta al coll, que fronteraja amb Cerdanya, te. Llo, i damunt hi ha el Puig del mateix nom. Lleu renovellament del ll. FENESTELLA (Columella, Ovidi) 'finestreta'; cf. *finestrula* (Apuleu).